

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวนของไทย¹

ทิพวัลย์ สุขยอด²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของอำนาจการสอบสวนของไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการสอบสวนของไทย โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ระบุว่า “การสอบสวน” หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ³

การสืบสวนสอบสวนซึ่งเป็นกระบวนการขั้นต้นในการใช้อำนาจรัฐที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติ เพื่อจำกัดขอบเขตและกำหนดขั้นตอนเพื่อควบคุมตรวจสอบวิธีการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ทั้งจากสายการบังคับบัญชาภายในหน่วยงานเองและจากหน่วยงานภายนอก เพื่อป้องกันผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่รับผลประโยชน์และช่วยปกปิดบิดเบือนข้อเท็จจริง โดยกำหนดข้อเท็จจริงต่าง ๆ ไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴ โดยหลักการของอารยประเทศถือว่าอำนาจการสอบสวนเป็นอำนาจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นอำนาจที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามที่จะค้นหาวิธีการที่จะควบคุมการใช้อำนาจนี้ เพื่อป้องกันมิให้หน่วยงานหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมมีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวน ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจตามอำเภอใจ บิดเบือนข้อเท็จจริง หรือการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องได้ และวิธีการควบคุมการใช้อำนาจการสอบสวนที่นิยมใช้กัน คือ หลักการคานอำนาจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ยอมให้องค์กรที่มีอำนาจจับกุมอยู่แล้วมีอำนาจในการสอบสวนด้วยเพียงองค์กรเดียว เช่น องค์กรตำรวจ ซึ่งมีทั้งอำนาจจับกุมและอำนาจสอบสวน เป็นต้น ฉะนั้น อำนาจการจับกุมและอำนาจการสอบสวน จึงควรมีผู้ใช้อำนาจต่างองค์กรกัน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควรที่จะให้องค์กรอื่นใน

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวนของไทย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จรล เสง้วินยา และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผลและรองศาสตราจารย์จุฑพร วงศ์ทองสรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสงขลา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564), หน้า 502.

⁴ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), หน้า 12.

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรตำรวจเกี่ยวกับการสอบสวนด้วย เช่นพนักงานอัยการ เพื่อที่จะให้องค์กรอื่นเข้ามามีส่วนในการควบคุมและตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญาขององค์กรตำรวจในแต่ละขั้นตอนของการสอบสวนด้วย เพื่อที่จะได้เป็นหลักประกันว่าการสอบสวนคดีอาญาจะดำเนินไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมที่สุด

เมื่อพนักงานสอบสวนมีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวน โดยจะเห็นได้ว่า กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจและหน้าที่เป็นของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา ส่วนใหญ่มักจะพบว่า ในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในอำนาจการสอบสวนของไทยว่าเหมาะสมและสอดคล้องตามหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 มาตรา 130 ประกอบมาตรา 87 มาตรา 131 และมาตรา 143 โดยศึกษาถึงหลักการเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวนของไทย ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว อีกทั้งยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิด ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวนของไทย โดยมีประเด็นปัญหา ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก คือ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการร้องทุกข์ที่กฎหมายบัญญัติให้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแต่เพียงผู้เดียว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 ส่งผลให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้เฉพาะกับพนักงานสอบสวนเท่านั้น ในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งมีบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาที่ทวีขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างก้าวหน้าและล้ำสมัย โดยอาจส่งผลกระทบให้มีผู้กระทำความผิดเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน จำต้องหาที่พึ่งทางกระบวนการยุติธรรม จึงต้องไปดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเท่านั้น โดยที่พนักงานอัยการไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาการลดภาระงานของคนที่ล้นมือ เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีจำนวนอัตราน้อย เมื่อเทียบกับภาระงานที่ได้รับ หรือบางครั้งอาจใช้ดุลพินิจโดยผิดพลาดไป โดยอาจจะวินิจฉัยว่าเป็นคดีแพ่ง เพราะบางคดีแทบจะแยกไม่ออกว่าเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา หรือการถูกแทรกแซงดุลพินิจของพนักงานสอบสวนจากปัจจัยภายนอก อาทิเช่น นักการเมืองในทุกระดับผ่านระบบการแต่งตั้งโยกย้ายของพนักงานสอบสวน และผ่านผู้บังคับบัญชาในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ญาติพี่น้อง หรือผู้มีพระคุณอื่น ๆ ของพนักงานสอบสวนเองขอร้องให้ช่วยเหลือในทางคดี ตลอดจนความสัมพันธ์ส่วนตัวของพนักงานสอบสวนกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นไปตามหลัก The Rule of Law ในประเด็นเรื่องความเสมอภาคปราศจากการเลือกปฏิบัติภายใต้กฎหมายมีบัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights 1948) ข้อ 7 ที่ยืนยันหลักความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายว่า “บุคคลต่างเสมอกันในกฎหมาย และชอบที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคปราศจาก

การเลือกปฏิบัติใด ๆ มีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการขู่งส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น”⁵ เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีบทบาทหน้าที่อีกด้านในการรักษาความสงบเรียบร้อยและการแต่งตั้งโยกย้าย พนักงานสอบสวนไม่มีข้อจำกัดเรื่องถิ่นที่อยู่ ภูมิภาคหรือระยะเวลาที่ให้ปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่เหมือนผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการ จึงมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีและมีอิทธิพลต่อดุลพินิจของพนักงานสอบสวนได้ ทำให้พนักงานสอบสวนถูกแทรกแซงในการใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับการตัดสินใจ ส่งผลให้พนักงานสอบสวนไม่มีอิสระในการตัดสินใจได้อย่างเต็มที่ หรือตำรวจเป็นผู้กระทำความผิดเอง เช่น ตำรวจไปข่มขู่ผู้ต้องหาเอง เมื่อผู้ต้องหาเข้าแจ้งความที่สถานีตำรวจ ตำรวจเลยไม่รับคำร้องทุกข์ หรือเนื่องจากขาดการตรวจสอบถ่วงดุลและขาดทางเลือกในการริเริ่มคดี โดยคดีอาญาส่วนใหญ่ จะต้องผ่านช่องทางพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเท่านั้น ทำให้ขาดการดุลและคานอำนาจสอบสวนในระหว่างหน่วยงานสอบสวนขึ้นต้น ทำให้นักการเมืองหรือผู้มีอิทธิพลสามารถวิ่งเต้นหรือควบคุมแนวทางการดำเนินคดีฝ่ายตำรวจเพียงหน่วยงานเดียวได้โดยง่าย รวมถึงความผิดตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ เช่น ปาโม้ สุลกากร อุทสาหกรรม ควบคุมอาคาร เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่รักษาการตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ นั้น มีความชำนาญในกฎหมาย ต่าง ๆ ของตนยิ่งกว่าพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจมาก แต่ไม่สามารถดำเนินการสอบสวนได้ ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงสิทธิและทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม จึงต้องอาศัยทฤษฎีการเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน คือ การสอบสวนจะต้องรวดเร็วและรอบคอบ⁶ จึงเห็นควรจะต้องให้พนักงานอัยการมีอำนาจรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษได้โดยตรง แล้วส่งเรื่องให้ตำรวจดำเนินการต่อไป เพื่อทำการรวบรวมหาพยานหลักฐาน เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรม และจะส่งผลถึงการกำหนดทิศทางการสอบสวนที่เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ทั้งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอีกด้วย

ปัญหาประการที่สอง คือ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการไม่กำหนดขอบเขตระยะเวลาการสอบสวนของพนักงานสอบสวนให้แน่ชัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 ประกอบ 87 จากหลักกฎหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยนั้น ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนถือเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดที่สุด มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนมากที่สุด ทั้งในด้านต่าง ๆ และในด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม หากองค์กรตำรวจไม่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเกิดจากเหตุผลอื่นใดก็ตาม สันติสุขและความเป็นธรรมก็ย่อมจะไม่เกิดขึ้นในสังคมและกับประชาชนได้ ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจนั้น จำจะต้องอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นเครื่องรองรับการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ทฤษฎีการเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน คือ การ

⁵ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) Article 7, (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก: <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>. [2567, 2 กันยายน].

⁶ คณิต ณ นคร. (2552). วิอาญา วิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า 30.

สอบสวนจะต้องรวดเร็วและรอบคอบ⁷ ทฤษฎีการฟังความทั้งสองฝ่าย ประกอบกับการสอบสวนด้วยความ เป็นธรรม เปิดโอกาสรับฟังข้อเท็จจริงทุกฝ่าย เพื่อที่จะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสอบสวน และรักษาไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนควบคู่กันไปด้วย เป็นต้น จะปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากบทบัญญัติของกฎหมายรองรับย่อมไม่ได้ และจะต้องถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และในบางกรณีจะถือว่าเป็น ความผิดและจะต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

โดยการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาการสอบสวนให้ชัดเจน เป็นการให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนมากเกินไปจนไม่มีขอบเขตที่แน่ชัดในการระบุว่าต้องดำเนินการภายในระยะเวลาเท่าไร เพียงแค่ ต้องสอบสวนให้เสร็จสิ้น ไม่ว่าจะได้ความว่าอย่างไร ก็ให้เสร็จก่อนขาดอายุความทางอาญา แม้จะมีบันทึก ข้อตกลง MOU ร่วมกัน ระหว่างสำนักงานอัยการกับตำรวจ โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ สรุปลำนวนส่งให้พนักงานอัยการ ไม่น้อยกว่า 1 ฝาก แต่ในทางปฏิบัติไม่มีสภาพบังคับให้ จะเห็นได้ว่า หลายครั้งที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนที่ใกล้ขาดอายุความหรือใกล้ครบผิดฟ้องหรือฝากขังมายังพนักงาน อัยการ พนักงานอัยการที่ไม่เคยรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในสำนวนสอบสวนมาก่อน จึงต้องพิจารณาทั้ง สำนวนสอบสวนให้แล้วเสร็จภายในไม่กี่ สัปดาห์หรือไม่กี่วันเท่านั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ของผู้ต้องหา ผู้เสียหายและสังคม จึงเห็นว่า ควรกำหนดระยะเวลาในชั้นสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการให้ ชัดเจน เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างองค์กรที่สามารถเกิดขึ้นตามมาในภายหลังต่อไป

ปัญหาประการที่สาม คือ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตาม บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมซึ่งมี ประสิทธิภาพนั้นนอกจากจะต้องมีกฎหมายและกฎระเบียบที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้บังคับ ใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับประชาชนและเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายนั้นได้ปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมแล้ว ตามทฤษฎีการสอบสวน (Inquiry Theory) คือ การนำหลักค้นหาความจริง และหลักเหตุผลมาใช้เป็นหลักแนวคิดในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ เป็นความจริงและถูกต้องอันจะทำให้เกิดความยุติธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างแน่แท้ เจ้าพนักงานซึ่ง ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ยังจะต้องมีคุณสมบัติและความรู้ความสามารถที่เหมาะสม และเพียงพอต่อการที่จะปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย และสิ่งที่ถือเป็น หัวใจและเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นที่พึงและเป็นหลักประกันสิทธิขั้น พื้นฐานของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้อง

⁷ คณิต ฌ นคร. (2552). วิอาญา วิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า 30.

⁸ โกมล พรหมเพ็ง และคณะ, รายงานทางวิชาการ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ของพนักงานสอบสวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ, (หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 5 สถาบันพัฒนาบุคลากรใน กระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2557), หน้า 6.

ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม ไม่ใช่อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยบิดเบือนหรือตามอำเภอใจ

อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันมิให้เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมหรือในที่นี้คือ พนักงานสอบสวนใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยปราศจากการควบคุมหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยมีเจตนาที่แสวงหาผลประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบหรือไม่ก็ตาม การใช้ดุลพินิจหรือการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ตามอำเภอใจหรือปราศจากการควบคุม ย่อมส่งผลให้ขาดหลักประกันแก่สิทธิขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ ว่าจะได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ฉะนั้น การสร้างระบบการตรวจสอบและการถ่วงดุลแห่งอำนาจที่จะมีประสิทธิภาพระหว่างเจ้าพนักงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมจะช่วยลดหรือขจัดปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ และจะเป็นหลักประกันความยุติธรรมให้แก่ประชาชน จึงเห็นว่า ไม่ควรให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการใช้ดุลพินิจในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาแต่เพียงผู้เดียว แต่ควรที่จะกระทำในแบบองค์คณะขึ้นอยู่กับประเภทของคดีและอัตราโทษสำหรับความผิดนั้น ซึ่งอย่างน้อยควรจะต้องมีพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการสอบสวนด้วย

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งประเทศไทยมีหลักการดำเนินคดีอาญา โดยมีการแยกอำนาจการสอบสวนออกจากอำนาจการฟ้องร้องโดยสิ้นเชิง โดยอำนาจการสอบสวนอยู่ที่พนักงานสอบสวน หรือตำรวจเพียงองค์กรเดียว จึงเป็นการผูกขาดอำนาจในการสอบสวนคดี ในขณะที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ และสามารถทำความเข้าใจไปในทิศทางใดก็ได้ ในการสอบสวนเพิ่มเติมนั้นก็เป็นที่พนักงานสอบสวนที่ทำการสอบสวนเพิ่มเติมให้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ทำให้เกิดปัญหาการใช้ดุลพินิจในการรวบรวมพยานหลักฐานที่เข้าสู่สำนวนสอบสวน หากพนักงานสอบสวนเห็นว่า พยานหลักฐานเพียงพอต่อการสรุปสำนวนและทำความเห็นแล้ว ก็อาจไม่ได้หาพยานหลักฐานอื่นเพิ่มเติมอีก จึงอาจทำให้สำนวนการสอบสวนมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอต่อการสั่งคดีของพนักงานอัยการ หรือหากในคดีที่พนักงานสอบสวนสรุปสำนวนและมีความเห็นว่าควรสั่งฟ้องคดี พนักงานสอบสวนก็อาจใช้ดุลพินิจในการรวบรวมพยานหลักฐานเฉพาะฝ่ายผู้เสียหายเท่านั้น ไม่รวบรวมพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหา เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหานั้น ทำให้เมื่อสำนวนสอบสวนเข้าสู่ชั้นพนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็จะเห็นเฉพาะในสำนวนสอบสวนที่เป็นเพียงเอกสารเท่านั้น ซึ่งอาจจะมีการดัดแปลง แก้ไข เพิ่มเติมอย่างไรก็ได้ เช่น ตั้งข้อหาให้เบากว่าความเป็นจริงหรือตั้งข้อหาให้หนักกว่าความเป็นจริง โดยการทำสำนวนสอบสวนให้มีข้อเท็จจริงสอดคล้องตามที่ตั้งข้อหาไว้ โดยเฉพาะกรณีที่ยังไม่มีการส่งสำนวนสอบสวนให้พนักงานอัยการอำนาจของพนักงานอัยการยังไม่เริ่มต้นขึ้น ดังนั้น ย่อมไม่ผ่านการกลั่นกรองการสอบสวนจากองค์กรอื่นเลย นอกจากพนักงานสอบสวนเพียงผู้เดียว ทำให้ส่งผลกระทบต่อความเที่ยงธรรมในการสั่งคดีของพนักงานอัยการและความเชื่อมั่นของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งอำนาจ

อธิปไตยของรัฐทั้งฝ่ายนิติบัญญัติบริหาร และตุลาการ จะต้องทำหน้าที่ตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ดังนั้น อำนาจทั้งสามลักษณะ จึงควรอยู่ในองค์กรที่ใช้อำนาจที่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด เพื่อเป็นหลักประกันในการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพื่อไม่ให้บุคคลใดหรือหน่วยงานใดของรัฐ ใช้อำนาจตามอำเภอใจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดอันอาจจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยง่ายเกินไป⁹ แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนอาจสอบสวนเพิ่มเติมแล้ว ก็อาจจะยังไม่เพียงพอ จึงเห็นควรให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนคดีกับพนักงานสอบสวนจะทำให้เกิดความยุติธรรมมากยิ่งขึ้น โดยให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนด้วย ข้อผิดพลาดในประเด็นที่จะทำการสอบสวนก็จะลดน้อยลง กระบวนการยุติธรรมรวดเร็วไม่ต้องมีการสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม และไม่มีการร้องขอความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการอีก โดยให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนด้วยตั้งแต่ต้น

ดังนั้นแล้ว เพื่อให้อำนาจการสอบสวนของไทย เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหา ดังต่อไปนี้

1. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการร้องทุกข์ที่กฎหมายบัญญัติให้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแต่เพียงผู้เดียว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 เห็นควรให้มีการแก้ไข

เดิม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 123 วรรคแรก กำหนดว่า

“ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 123 วรรคแรก ดังนี้

“ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้ ในกรณีที่ร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการ ก็ให้พนักงานอัยการส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป”

2. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการไม่กำหนดขอบเขตระยะเวลาการสอบสวนของพนักงานสอบสวนให้แน่ชัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 ประกอบ 87 เห็นควรมีการแก้ไข

เดิม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 130 กำหนดว่า

“ให้เริ่มทำการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ไหนใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 130 ดังนี้

“ให้เริ่มทำการสอบสวนโดยมิชักช้า มิฉะนั้นการสอบสวนนั้นจะเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบ จะทำการในที่ไหนใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย”

เดิม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 87 วรรคสาม กำหนดว่า

⁹ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), หน้า 73.

“ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจกล่าวลงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายจับผู้ต้องหา นั้นไว้ ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 87 วรรคสาม ดังนี้

“ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นตามข้อบังคับหรือระเบียบเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดี ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตาม ข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยเหตุจำเป็น เพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดีและให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมีอาจกล่าวลงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี ยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายจับผู้ต้องหา นั้นไว้ พร้อมทั้งแสดงเหตุแห่งการปฏิบัติตามข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดี เมื่อศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้ หากศาลเห็นว่าพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดี ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดขังตามที่เห็นสมควร แต่ไม่เกินกว่า บทบัญญัติมาตรานี้ และให้มีหนังสือถึงสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อดำเนินการต่อไป”

ข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดี ควรกำหนดถึงข้อปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการควบคุมผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในระยะเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงหรือสองวันดังกล่าวให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบปากคำผู้กล่าวหาและผู้ต้องหา รวมถึงพยานของผู้กล่าวหาและผู้ต้องหาอย่างน้อยหนึ่งคน

ข้อ 2 กำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าว เช่น พยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่จะต้องทำการส่งไปตรวจพิสูจน์ โดยจะต้องรวบรวมและนำส่งไปตรวจพิสูจน์ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวนั้นด้วย

ข้อ 3 กำหนดให้พนักงานสอบสวนแนบเอกสารที่ได้ดำเนินการตาม ข้อ 1 และข้อ 2 มาแล้ว พร้อมคำร้องผิดฟ้องหรือฝากขัง และหากพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว โดยไม่มีเหตุจำเป็นหรือเหตุสุดวิสัยอย่างอื่นใด หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ากระทำได้ดังกล่าว เป็นการไม่สมควร หากศาลมีหนังสือถึงสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยมีการอ้างเหตุแห่งละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ให้ถือเป็นเหตุหนึ่งที่สามารถตั้งกรรมการสอบสวนวินัยของพนักงานสอบสวนนั้นได้

3. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 เห็นควรมีการแก้ไข

เดิม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 กำหนดว่า

“ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 131 ดังนี้

“ให้พนักงานสอบสวน หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือพนักงานอัยการเข้าร่วมการตรวจพิสูจน์หลักฐานตั้งแต่เริ่มต้นคดี ในการรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

4. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งประเทศไทยมีหลักการดำเนินคดีอาญา โดยมีการแยกอำนาจการสอบสวนออกจากอำนาจการฟ้องร้องโดยสิ้นเชิง โดยอำนาจการสอบสวนอยู่ที่พนักงานสอบสวน หรือตำรวจเพียงองค์กรเดียว ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 เห็นควรมีการแก้ไข

เดิม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 กำหนดว่า

“เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตราก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป

(2) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลขัง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

ในคดีฆาตกรรม ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นมีอำนาจออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง”

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 143 ดังนี้

“เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตรา ก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติ โดยให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการร่วมทำการสอบสวนกับพนักงานสอบสวน ในกรณีคดีที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น หรือคดีที่ผู้มีส่วนได้เสียในคดีร้องขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำการสอบสวนด้วย และดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป

(2) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไป

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลขัง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

ในคดีฆาตกรรม ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นมีอำนาจออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง กรณีมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้”

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564.

คณิต ฌ นคร. วิ.อาญา วิพากษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.

น้ำแท้ มีบุญส้าง. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566.

บทความ

โกมล พรหมเพ็ง และคณะ. รายงานทางวิชาการ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ของพนักงานสอบสวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 5 สถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2557.

เอกสารอื่น ๆ

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) Article .** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
<https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf> . [2567, 2 กันยายน].

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143